

SÂLİH SABRÎ DEDE (ö. 1329/1914)

Yozgat Mevlevîhanesi Postnişini

Sezai KÜÇÜK¹

Anahtar Kelimeler: Mevlevilik, Salih Sabri Dede, Yozgat Mevlevihanesi

Sâlih Sabrî Dede, XX. yüzyılın başlarında Yozgat Mevlevîhânesi'ni kuran ve dergâhın ilk hem de tek postnişini olarak görev yapan Mevlevî şeyhidir. Resmî arşiv belgelerinde tam adı “eş-Şeyh el-Hâc Sâlih Sabrî Dede Efendi b. eş-Şeyh Hüseyin” şeklinde kayıtlıdır. Tasavvufî kimliğinin yanı sıra neyzenliği, mûsiki birikimi ve edebî kültürüyle tanınan çok yönlü bir Mevlevî şahsiyetidir.

Hayatı ve Tasavvufî Yolculuğu

1850'li yıllarda Yozgat'ın Nohudlu Mahallesi'nde dünyaya geldiği tahmin edilmektedir. Babasının belgelerinde “eş-Şeyh Hüseyin” olarak anılması, tasavvufî bir aile ortamında yetiştiğine işaret eder. Gençlik yıllarını Yozgat'ta geçiren Sâlih Sabrî Dede, 1291/1874 yılında İstanbul'a gitmiştir. Aynı yılın Safer ayında (Mart 1874) Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Osman Selâhaddin Dede'ye (ö. 1887) ikrar vererek Mevlevîliğe intisap etmiştir.

Yenikapı Mevlevîhânesi'nde 1001 günlük Mevlevî çilesini tamamlayarak 1294/1877 yılında hücreye çıkmış ve şeyhi Osman Selâhaddin Dede'nin vefatına kadar yaklaşık 17 yıl boyunca burada hücrenişin olarak ikamet etmiştir. Şeyhinin vefatının ardından sırasıyla Azmî Efendi ve Şeyh Hasan Dede Efendi'ye biat etmiştir. 1298/1882 senesinde askerlik vazifesi sebebiyle Selânik'e gitmiştir. İstanbul Mevlevî çevresinde neyzenliği sebebiyle “Neyzen Sâlih Dede” olarak anılmış, ayrıca dervişlere harçlık verip kendisine “Deli” demelerini istemesi sebebiyle “Deli Sâlih” lakabıyla da şöhret kazanmıştır. Yenikapı Mevlevihanesi'nde geçirdiği yıllarının ardından Konya Mevlânâ Dergâhı dedegâhı arasına katılarak burada vazife yapmıştır.

Yozgat Mevlevîhânesini Tesisi ve Postnişinliği

Yozgat'ta 1908 yılı öncesinde faal bir Mevlevîhâne bulunmamaktaydı. Sâlih Sabrî Dede, Konya'dan İstanbul'a giderken uğradığı memleketi Yozgat'ta, el-Hâc Muhammed Necdî Efendi tarafından Sultan II. Abdülhamid'in mali desteğiyle yaptırılan ancak bânisinin vefatı nedeniyle 13 yıldır boş (mahlûl) duran dergâhı fark etmiştir. Dergâhın Mevlevîhâneye dönüştürülmesi için İstanbul'da girişimlerde bulunarak tescilini sağlamıştır.

¹ Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, skucuk@sakarya.edu.tr ORCID:0000-0003-0126-2005

Bu çalışma, daha önce Mîzânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi yayımlanan; “KÜÇÜK, Sezai. “Mevlânâ Müzesi Arşivi Belgelerine Göre Yozgat Mevlevîhânesi ve Sâlih Sabrî Dede (ö. 1329/1914)”. Mîzânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi 17 (2023), 233-338.” isimli makale esas alınarak hazırlanmıştır.

27 Receb 1326/25 Ağustos 1908 tarihli Berât-ı Hümâyûn ve Konya Mevlânâ Dergâhı postnişini Abdülhalim Çelebi'nin onayıyla (Veled Çelebi tarafından kaleme alınan 23 Şaban 1326/20 Eylül 1908 tarihli meşihatnâme ile) Yozgat Mevlevîhânesi postnişinliğine atanmıştır. Ayrıca Mevlevîhâne adına 21 Cemaziyelahir 1326/21 Haziran 1908 tarihinde 5 Osmanlı altını (500 kuruş) tutarında bir nakit vakıf tesis ederek vakfiyesini düzenletmiştir.

Sâlih Sabrî Dede, yaklaşık yedi yıl süren postnişinlik döneminde büyük maddi imkânsızlıklarla mücadele etmiştir. Dergâhın sabit bir geliri (iradı) olmaması sebebiyle kendisi ve dergâh sakinleri yoksulluk içinde yaşamıştır. Maaş tahsisi ve dergâha tahsisat verilmesi yönündeki resmi başvuruları sonuçsuz kalmıştır.

Tüm yokluklara rağmen dergâhta beş vakit ezan okunmasını, farz namazların cemaatle kılınmasını, Pazartesi ve Perşembe sabahları İsm-i Celâl zikirlerinin icrasını sürdürmüştür. Ancak odun ve kömür bulunamadığından Cuma günleri ikram kahvesi kaynatılamamış, sema ve mukabele icrası için gerekli mutriban ile semazen imkânları sağlanamamıştır. Sâlih Sabrî Dede, geçimini sağlamak ve dergâhın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla harman zamanlarında civar köylere “cerre” çıkmak zorunda kalmıştır.

1912 yılında ağır hasta olduğu bir sırada tekkedeki mührü ele geçirilerek dergâhın mescide çevrilmesi amacıyla yapılan girişimleri, Konya Postnişini Veled Çelebi'ye bildirerek engellemeyi başarmıştır.

Vefatı ve Şahsiyeti

Sâlih Sabrî Dede, 1329/1914 yılında Yozgat'ta vefat etmiştir. Vefat ettiğinde geriye sadece bir sikke, 3 adet ney ve kendi el yazısıyla tanzim ettiği 25 adet beste/nota kalmıştır. Maddi yokluk içindeki ailesi, bu eşyaları bir meblağ karşılığında dergâha devredebileceklerini ifade etmiştir.

Resmî yazışmaları ve mektuplarından anlaşıldığı üzere Türkçe, Arapça ve Farsçadan oluşan lisan-ı selâseye hâkim, edebî üslubu kuvvetli bir şahsiyettir. Aynı zamanda icracı ve bestekâr düzeyinde mûsiki bilgisine sahip yetkin bir Mevlevî şeyhidir.

Kaynakça

KONYA MEVLÂNÂ MÜZESİ ARŞİVİ (KMMA). *Evrak No: 47/15, 85/1, 85/2, 85/3, 85/4, 85/5, 85/7, 85/8, 85/9, 85/10, 85/14, 85/17, 85/18, 85/20, 85/21, 85/23, 85/28.*

EFLÂKÎ, A. (1973). *Menâkıbü'l-ârifîn (Âriflerin Menkıbeleri)* (T. Yazıcı, Çev.). Hürriyet Yayınları.

GÖLPINARLI, A. (1983). *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik* (2. baskı). İnkılâp ve Aka.

GÖLPINARLI, A. (2006). *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*. İnkılâp Yayınevi.

Bu çalışma, daha önce Mîzânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi yayımlanan; “KÜÇÜK, Sezai. “Mevlânâ Müzesi Arşivi Belgelerine Göre Yozgat Mevlevîhânesi ve Sâlih Sabrî Dede (ö. 1329/1914)”. Mîzânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi 17 (2023), 233-338.” isimli makale esas alınarak hazırlanmıştır.

- GÖYÜNÇ, N. (1991). Osmanlı Devleti'nde Mevlevîler. *Belleten*, 55(213), 351-358.
- KAPUSUZÖĞLU, S. B. (2016). *Yozgat'ın Üç Sırlısı*. Ötüken Yayınları.
- KAYA, B. A., ve KÜÇÜK, S. (Haz.). (2011). *Defter-i Dervîşân: Yenikapı Mevlevîhânesi Günlükleri*. Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- KÜÇÜK, S. (2007). *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*. Vefa Yayınları.
- ODUNKIRAN, F. (2020). *Mevlevî Tezkiresi: Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân (İnceleme-metin)* [Doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- OSMAN ŞEVKÎ. (t.y.). *Mevlevî Şeyhleri* [Yazma eser]. Galata Mevlevîhânesi Divan Edebiyatı Müzesi (No. 103).
- ÖNDER, M. (1992). *Yüzyıllar Boyunca Mevlevîlik*. Dönmez Yayınları.
- PAKALIN, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. MEB Yayınları.
- ŞAFAK, Y. (2007). Veled Çelebi'nin Menâkıb'ına Göre 1912'de Faal Olan Mevlevîhâneler ve Şeyhleri. M. Denktaş ve O. Eravşar (Ed.), *Sanat Tarihi Araştırmaları: Prof. Dr. Haşim Karpuz'a Armağan* içinde (s. 341-346).
- TANRIKORUR, Ş. B. (2004). Mevlevîyye. *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde (Cilt 29, s. 468-475). TDV Yayınları.
- ÜNVER, A. S. (1964). Osmanlı İmparatorluğu Mevlevîhâneleri ve Son Şeyhleri. *Mevlânâ Güldestesi* içinde (s. 30-40). Konya Turizm Derneği.
- VELED ÇELEBÎ (İzbudak). (t.y.). Mevlevîhâneler Bânileri ve Son Şeyhleri. *Konya Vilayetinin Ahvâl-i Umumiyye-i Tarihîyyesi* içinde [Yazma eser]. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi (Hüdâyi Efendi, No. 1159).
- YÖNDEMLİ, F. (2009). Mevlevî Zerafeti ve Fıkraları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 15(39), 377-384.

Bu çalışma, daha önce Mîzânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi yayımlanan; "KÜÇÜK, Sezai. "Mevlânâ Müzesi Arşivi Belgelerine Göre Yozgat Mevlevîhânesi ve Sâlih Sabrî Dede (ö. 1329/1914)". Mîzânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi 17 (2023), 233-338." isimli makale esas alınarak hazırlanmıştır.